

TÜRK KÖYLERİNDE ÖĞRETMEN-İMAM VE MUHTAR İLİŞKİLERİNİN EĞİTİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I

Prof. Dr. Nermin ERDENTUĞ *

Çağdaş dünyada Türk toplumunun diğer toplumlar gibi değişmekte ve özellikle güdümlü (planlı) bir biçimde gelişmekte olduğu herkesce bilinen bir gerçektir. Ancak, söz konusu değişimin şehir kesimine oranla kır-köy kesiminde daha ağır meydana geldiği, sınırlı kaldığı da DPT'nin II. beş yıllık plan çalışmaları sonucunda kesinlikle gösterilmiştir¹. Şöyle ki, kırsal bölgeye götürülen hizmetler beklendiği ölçüde etkinlikle ve hızla kabul edilmemektedir.

DPT buna neden olarak gösterdiği etmenler arasında, söz konusu kesime hizmet götüren personelin formasyonunda hizmetine özgü bir "yan alan eğitimi" noksanlığını gösterememiştir². Çünkü söz konusu noksanlık, kırsal bölge kalkınma çalışmalarında bilgisinden faydalanmak gereği olan sosyal bilim ve özellikle "Sosyal Antropolog"³ ların görebileceği bir husustur.

Yeryüzü köy kültürü ve değişimleri üzerinde çalışan kültürel veya Sosyal Antropolog'ların kesinlikle gösterdiklerine göre, kırsal bölgeye götürülecek her tür hizmetin toplum tarafından kabul edilmesi için idareci ve her tür teknik personelin, üzerinde çalıştığı toplumun sosyo-kültürel değer ve tutumlarının ve yapısının tanınması gerekir: buna ayrıca ekonomik ve psikolojik kökenli nedenleri de katmalıdır. Bu gereğe, bundan evvelki yazılarımızda bir kaç defa değışmiştik⁴.

* A. Ü. Dil Tarih - Coğrafya ve Eğitim Fakülteleri Öğretim Üyesi.

1- DPP'nin III ncü beş yıllık Kırsal bölge komisyon çalışmaları 1971 Haziran.

2- Gösterdiğimiz noksanlık, bir ölçüde III ncü beş yıllık ana kitabında dikkate alınmıştır.

3- Sosyal Antropolog, bugün için artık kültürel Antropoloji'nin uygulamalı alanı uzmanına da denmektedir.

4- Nermin Erdentuğ. "Modernleşme çabalarında dikkate alınması gereken eğitime ilişkin temel hususları. Eğ. F. Dergisi cilt 4- sayı. 1-4 1972.

III ncü beş yıllık planlı döneme girdiğimiz şu sıralarda, Türk köylerinde modernleşme eylemlerinde kendilerinden olumlu ve etkin hizmetler beklediğimiz, köye hizmet götüren personelin (diğer teknik ve idari hizmetlilerle birlikte) başında muhtar, öğretmen ve imam'ın birer lider olarak ne derecede başarılı olduklarını incelemeyi düşündük. 1962'lerde Ankara köylerinde Sosyal Hizmetler açısından yapmış olduğumuz bir Sosyal Antropolojik çalışmada dikkate değer bulduğumuz "köy öğretmeni, muhtar ve imam durumları" da bizi bu tür bir inceleme yapmakta etkileyen bir neden oldu. Bu amaç ile, Türk alevi, sünni ve kürt köy toplumlarında öğretmen, muhtar ve imamın hizmetlerinde başarılarını etkileyen nedenleri (olumlu ve olumsuz olanları) saptamak üzere öğrencilerimle birlikte yaptığım Sosyal Antropolojik incelemeler¹, planlı modernleşme eylemlerine ilişkin olarak eğitim açısından gerçekten dikkate değer sonuçlar vermiştir.

Sosyal Antropoloji incelemelerinin gereği olarak "alan yöntemi ve teknikleri" ile "örnekleme" tekniğinin uygulandığı söz konusu incelemeler, Ankara köylerinde on yıl evvel (1963 incelemeleri) saptamış olduğum öğretmen, imam ve muhtar durum ve ilişkilerinin bugün bazı Ankara köyleri (Dereköy, Oltanköy, Karaköy v.s.) ve diğer bazı Türkiye köylerinde (Mersin, Çorum, Adıyaman v.s.) aynı şekilde devam edegeldiklerini; öğretmen ve imamın köylerimizde hâlâ yetersiz, etki alanı sınırlı ve kırsal bölge gelişmesinde yeterince rehberlik yapmaktan uzak kalan birer eleman durumunu sakladıklarını göstermektedir.

Bu incelemede öğretmen ve imamın söz konusu durumlarının nedenlerine ve bunların kendi aralarındaki ve muhtarla olan ilişkilerine değineceğiz. Ancak, Türk köylerinde öğretmenin, imamın tarihî bir oluş içindeki durumlarına kısaca değinmey de ihmal etmiyeceğiz. Böylece, tarihî bir derinlik içinde söz konusu elemanların Türk köylerinde sosyo-kültürel gelişmedeki rolü ve derecesini bugünkü durumla da karşılaştırarak sözünü ettiğimiz sorunlara cevap bulmaya çalışacağız.

Türk köyünde öğretmen, meşrutiyet devrinden beri defalarca ele alınmış ve işlenmiş bir konudur. Öğretmenlerin halkla ilişkisi ve

1- Çiçek Erden, Isahacı köyünden muhtar, öğretmen ve din adamı ilişkisi. Etnoloji Kürsüsü çalışması D.T.C. Fakültesi. 1973. Tatlıdil, Ercan; Ergin Ünal; Ergin Ülker; Sevil Ömer Lütfü'nün Lisansüstü Sosyal Antropolojik seminer çalışmaları. 1972-1973. Eğ. Fakültesi Kitaplığı. Ankara.

özellikle köyde etkileri konusunu Millî Eğitim Tarihimizde ele almış aydınlarımız ve hocalarımız çoktur (Yahya Akyüz).

1917-20'lerde Edirne Darulmuallimin'de okuyan F.O. Bayır'ın bu konuda yaptığı ilk kayıt çok dikkate değer: O, "köy görmemiş, köy halkını tanımamış, köy hayatından habersiz kalacak öğretmen başarısızdır, üstelik, öğretmenin çevre halkı, imamlar ve idarecilerle ne şekilde idare kuracağı açıklanmamıştır. ve bu gereği kimse hatırlamamıştır" der¹. Bundan sonra, Yahya Akyüz'ün kayıtlarına göre, öğretmenlerin çevre ile ilişkileri hakkında ilk bilgi, ünlü Türk Psikologu M. Şekip Tunç tarafından verilmiştir; bu da, öğretmenlerin halk ile nahoş ilişkilerinin kötü sonuç vereceğini işaret etmiş, öğretmenlerin akıl hocalığı yapmamalarını ve sade giyinmelerini, köyü beğenmemezliklerini, açık tenkitlerde bulunmamalarını, kibirli ve gururlu olmamalarını ve köylü ile temastan kaçınmamalarını istemiştir². Gerçekten öğretmenin günlük hayatta her vesile ile ve her zaman köylü ile kaynaşmasını tavsiye eden M.Ş. Tunç'ın, köylüye değer vermek, onun inançlarına hürmet etmek, köylüye nüfuz etmek suretile³ öğretmenin görevini yapmasını işaret etmiş olması, Kültürel Antropoloji açısından çok dikkate değer ve bilimsel bir görüştür. Çünkü, biz kültürbilimcilerine göre, M.Ş. Tunç'un köy öğretmenin başarılı olması için öne sürdüğü koşullar, gerçekte bugünün Sosyal Psikolojik ve Sosyo-Kültürel olarak tanıdığımız etmenlerdir. Bugün, Sosyal veya Kültürel Antropolog, kırsal bölgeye hizmet götürenlerin etkin hizmet vermeleri için bu tür etmenler üzerinde özellikle durmaktadır (George Foster⁴).

Öte yandan, Türk eğitime ilişkin kaynaklarda öğretmenin köylerde halk üzerine olumsuz etkilerini göstermiş olan Yahya Akyüz'de bu başarısızlığın nedenlerini; 1) Öğretmenin din hocaları ile iyi ilişki kuramaması, 2) Öğretmenin halkla iyi ilişki kuramaması, 3) Köy öğretmeni formasyonunun köy için yeterli olmaması olarak göstermiştir⁵. Aynı yazar, aynı nedenleri Kâzım Nami'nin de işaret ettiğini kaydeder: ona göre de, köyde öğretmenler din hocaları ile iyi ilişki kuramamakta, köyde din hocasının başarısını, köylünün din eğitiminden günlük hayatında her işine kadar yardımcı olması ve köy-

1- Yahya Akyüz. Türkiyede öğretmenlerin toplumsal değişmedeki etkileri (1848-1940). Doçentlik tezi. Basılmamış. Eğ. Fakültesi, Ankara. 1972. s. 112.

2- Yahya Akyüz. aynı eser. s. 113.

3- Yahya Akyüz. aynı eser. s. 113.

4- George M. Foster. Traditional Cultures and the Impact of Technological Change. Harper & Row. Newyork. 1962. sah. 58-63

5- Yahya Akyüz. aynı eser. s. 114.

lünün bir parçası haline gelmesine bağlar. Buna karşın, maarif veya okul hocasının (muallim) köylüyü kendinden aşağı görmesi, mektebine kapanarak köylü ile ilişki kurmaması, onu başarısız yapar. Bu görüşler ise, kuşkusuz bugünün kültürel antropolojik ve sosyal psikolojik görüşlerdir.

Meşrutiyet devrinde muallimsiz¹ köylerin çok olduğu bir devirde, muallimin bulunduğu köylerde din hocalarının halkı öğretmene karşı kıskırtmaları da köy mualliminin başarısını engellediğini Yahya Akyüz'ün incelemesinden öğreniyoruz. Üstelik, bazı din hocalarının köylünün gelişmesini önliyen etkileri de dikkate değer tutumlardır.

1912'lerden bu tarafa, öğretmenlerin köy toplumuna yeterli şekilde yetiştirilmesi konusunda ortaya öneriler atanlar olmuştur: İsmail Mahir (1911), Mehmet Zeki (1913), Ethem Nejat ve Ahmet Tevfik (1912) gibileri. Bu önerilerde köyde öğretmenin köylünün tarımsal ve toplumsal hayata geliştirici bir fonksiyonu yüklenmesi gereği ileri sürülmüştür.

Ayrıca, öğretmen eyleminin ve etkisinin okul duvarları dışına taşması gereği öne sürülmüştür ki bu bize göre, diğer deyimle, öğretmenin bu günün halk eğitimcisinin fonksiyonunu yüklenmesi demektir; bu görüş daha mutlakiyet yıllarında Emrullah efendi tarafından (1302'lerde) işaret edilmişti (Yahya Akyüz)².

Tarihi bir derinlik içinde Türk köylerinde öğretmenin köyün temel uğraşlarında (özellikle tarımda) bilgisizliği, din hocası ile çatışma halinde bulunması ve dünya işlerinin bir kısmının da din hocası tarafından yükselenmiş olması ve öğretmen eylemlerinin okul dışına çıkmaması, öğretmenin başarısızlıklarının temel nedenleri olarak görülmektedir (Yahya Akyüz).

Bugünkü durum:

Cumhuriyet devrinde Türk köylerinde öğretmen durumunun hiç de ferahlatıcı olmadığı görülür. Cumhuriyet ile birlikte köylere yönelme ve ilerici çabalara karşın, öğretmenin çoğu kendinden beklenen fonksiyonu yapamamış, lider mevkiini alamamış olması üzücü olduğu kadar düşündürücü bir durumdur: bu durum bir yanı ile eğitimcileri olduğu kadar, bir yanı ile de Türk köy toplumlarında planlı kalkınma çabalarını düzenleyiciler için de önemlidir.

1- Eskiden öğretmene "Muallim" denirdi.

2- Yahya Akyüz. aynı eser. s. 118.

Daha mutlakiyet yıllarında köy öğretmenlerinin okul dışı eylemlerde bulunmaları gereği işaret edilmiş olduğuna göre, köylerimizde öğretmenin ihtiyarî olarak bugünün "halk eğitimci fonksiyonu"nu yüklenmesi tabii ve gerekli görüldüğü açıktır.

Öte yandan, köyde etkin hizmet yapabilmenin koşullarını araştıran güdümlü planlı kalkınma uzmanlarının, köye hizmet verecek lider elemanlardan biri olan öğretmenden, köy toplumuna etkili ve köy toplumunda işbirliği ruhunu uyandıracak, geliştirecek bir hizmet bekledikleri de bilinen bir gerçektir. Ancak, Türk köy toplumlarında bugün öğretmenden beklediğimiz bu fonksiyonu beklenen ölçüde hâlâ alamadığımız da açıktır. 1963'lerde Ankara İli köylerinde yaptığımız bir alan çalışması ve istatistiksel bir değerlendirmenin verdiği, köy öğretmeni -din hocası -muhtar üçlü ilişkisi ile ilgili sorunların gerek Ankara köyleri için ve gerekse çoğu Anadolu köyleri için hâlâ süregelmekte oldukları görülmektedir. Şöyleki, Ankara İli köylerinin büyük çoğunluğunda köyde öğretmen danışman olarak üçüncü sırayı almakta ve din hocası köy öğretmenin önüne geçmektedir¹. Öte yandan, 1937'lerde yine Ankara yöresinde bazı köylerde (Dereköy, Karaköy, Oltan) ve diğer bazı yöre köylerinde (Mersin, Çorum, Adıyaman) alan çalışmasına ve istatistiksel değerlendirmeye dayalı incelemeler², 10 yıl farkla, bazı olumlu sayılabilecek ayrıcalıklarla birlikte, hemen hemen aynı durumu göstermektedir. Bununla beraber, son incelemelerimiz (1973-74) ayrı ayrı gözden geçirildiğinde köyde öğretmen, imam ve muhtarın ilgili toplumlardaki durumları ve aralarındaki ilişkinin küçümsenmeyecek ölçüde bazı olumlu ayrıcalıklar gösterdiği görülmüştür.

Dereköy Ankara³

Ankara'nın 63 km. Güney'inde, Haymana kazasının bir kürt köyü olan Dereköy'de durum şöyledir: burada tarımın önemli ölçüde makineleşmiş olmasına karşılık, toplumsal hayatta aynı ölçüde bir değişme görülmemektedir; geleneksel kültür özelliklerinin büyük bir kısmı devam etmektedir. Köyün ilçe ve İl ile sıkı ilişkisi nedeniyle

1- Nermin Erdentuğ. Ankara İli köylerinde Sosyal Antropoloji ve Sosyal Hizmet açısından bu araştırma. Ankara. 1966 sah. 65.

2- Eğitim Fakültesi Lisans üstü çalışmaları olarak yönettiğim bu incelemelerin planları ve eleştirileri tarafımdan yapılmıştır.

3- Tatlidil Ercan. Dereköy (Ankara-Haymana) de öğretmenin başarısını etkileyen nedenler: öğretmenin köy imam ve muhtarı ile olan ilişkileri: Lisans-üstü araştırması. Eğitim Fakültesi, Ankara. 1972. Köyün eski adı "Osman komu"dur.

şehrin etkisi ve öğretmenlerin çalışmaları nedeni ile eğitime karşı olumlu bazı yeni tutumlar belirlemiştir: örneğin, ilkokul sonrası eğitimi ve özellikle erkek çocuklarına eğitim yaptırmak istekleri gibi.

Öte yandan köylü, bu isteklerine karşın ilkokul sonrası eğitime devam edememelerine neden olarak ekonomik koşulları gösterirken sosyal Antropolojik açıdan yaptığımız araştırma bu konuda bir geleneksel (kültürel) engeli de ortaya koymuştur: köy toplumu geleneksel aile tipini sürdürmek endişesindedir; gençleri hâlâ küçük yaşta evlendirmektedir. Aksi halde, ilkokul sonrası eğitimi nedeni ile gencin aileden kopması önlenemeyecektir. Dereköy toplum hayatında, kadının eskiye göre daha da yüksek bir mevki sağladığı görülür. Ancak, toplum, aile ve akraba ilişkilerinde bu çok geleneksel karakterlerin devam ettiği de bir gerçektir. Burada son on yılda tarım teknolojisinin yoğun ölçüde uygulanması sonucu üretimin % 100 artmasına karşılık, bu alanda kooperatifleşme'nin görülmemesi dikkate değer; bu, köylünün bu konuda aydınlatılmamış olmasına bağlanmalıdır. Burada şehre yapılan göçlerin birinci nedeni geçim güçlüğü, sonra sırasile şehrin çekiciliği ve nihayet aile geçimsizliği (psikolojik) etmenlerdir.

Burada dikkate değer bir özellik, yarıya yakın köylünün olanakları olduğu halde şehre göç etmek eğiliminde olmalarıdır; bu eğilimin kökeninde ise, şehir hayatına kavuşmak nedeni kadar, çocuklarına okuma olanakları sağlama düşüncesi saptanmıştır; bu ise köy için eğitim açısından çok yeni bir eğilimdir.

Öte yandan, bir kürt topluluğundan oluşan Dereköy'de gençlerin kur'an kursuna gitmek istemeyip onun yerine kendilerine beceri kazandırarak kursların açılmasını istemeleri dikkate değer bir tutumdur. Burada köylünün okula ve öğretmene karşı olumlu tutumunda, öğretmenlerin köy hayatına iyi uyum yapmaları ve köylülerle işbirliği yapmalarının payı büyüktür. Ancak, öğretmenlerin ayrı bir mezhep ve etnik gruptan olup köylününkinden farklı bir siyasal eğilime sahip olmaları, onun okul içi görevini engellemekle beraber, toplum hayatının gelişmesinde öğretmenden beklediğimiz görevi kısıtladığı da bir gerçektir.

Bir sonuç olarak, burada maddî -ekonomik hayatta temel bir değişme (makineleşme) sonucu olarak ekonomik alanda oldukça hızlı görülen değişme toplumsal alanda çok daha yavaş seyretmektedir. Bu arada eğitim alanında bir kaç yeni tutumla birlikte alt yapı hizmetlerinde bazı yeni tutumların doğmuş olduğu da bir gerçektir:

Dereköy'de çevre sağlığı hizmetlerinden içme suyunun sağlanması konusunda öğretmen -muhtar- köy imamı iş birliği, dikkate değer bir iş birliği tutumudur. 1963'lerdeki çalışmalarında Ankara'nın köylerinde henüz başlamış olduğunu saptadığım böyle üçlü bir işbirliği tutumunun örneğini burada da 1973'lerde görmüş oluyoruz. Ayrıca, burada köy imamının köy toplum hayatında gelişme yaratacak, fayda sağlayacak yenilikleri (genellikle tarım araç ve makinelerini) desteklediği ve yeniliğe karşı çıkmadığı görülmüştür. Hele, köy imamının köy öğretmeni ile hemen hemen her konuda anlaşması dikkate değer bir tutumdur. Türk Tarihinin derinliğinde yüzyıllar boyunca gördüğümüz öğretmen-imam çatışmasının burada ortadan kalkmış görünmesi, çok sevindirici bir durumdur ve Türk köylerinde öğretmenin başarısını genellikle engeleyen bir engelin artık ortadan kalkmakta olduğunu yansıtan bir eğilimdir.

Dereköy toplumunda en çok sözü geçen kişi olarak köy muhtarından sonra, köylülerin öğretmeni (% 55), sonra sırası ile imamı (% 28,5) ve nihayet köyden varlıklı hane reislerini (% 16,5) göstermeleri dikkate değer özelliklerdir: çünkü, bu durum köyde öğretmen -eski adı ile muallimin-başarısını yansıtan özelliklerdir. Kuşkusuz, burada köy muhtarının liderlikte başta gelmesinin nedeni, onun hükümeti temsil etmesi nedeni ile bir takım olanaklara sahip olmasıdır.

Oltan Ankara¹

Ankara'nın Oltan köyünde (Ayaş kazasının 25 km batısında) ise durum şöyledir: burada tarım hemen tamamen makineleşmiş, olup, toplum istikrarlı bir toplumdur. Köyde, yeni bir ekonomik sınıflanma belirmeye başlamıştır; bakkal, benzinci dükkânı gibi. Geleneksel olan geniş -büyük aile yanı sıra çekirdek (ferdi) aile küçümsenmeyecek ölçüde yer almaktadır. Oltan'da aile ilişkileri, miras, ikamet konularında geleneksel karakterler devam etmektedir: bununla birlikte bazı evlilik gelenekleri, örneğin; başlık (yerini takı almıştır), küçük yaşta evlenmek görenekleri terk edilmiştir.

İlkokul sonrası eğitimini yapmış kimse hemen yok gibidir (% 1); bu, Türkiye ortalamasının çok altındadır². Yalnız, köyde kadın -erkek, okur-yazarlık derecesi, Türkiye ortalamasından yüksektir (İlkokul 1936'da açılmıştır). Genç kuşakta kadın-erkek arasında okur

1- Ergin Ünal. Oltan köyündeki kültürel değişimde muhtarın imamın ve öğretmenin rolü. Lisans üstü araştırmaları. Sosyal Antropoloji çalışmaları. Eğitim Fakültesi. Ankara 1972.

2- Ergin Ünal. aynı eser. s. 21.

yazarlık farkı azalmaktadır. 1950'lerde açılmış olan Halk dershaneleri rağbet görmemiştir: ancak, devamsızlık veya isteksizliğin nedeni araştırılmamıştır. Muhtarlık programlı biçimde çalışmakta ve köylü köy sorunlarında doğrudan doğruya muhtar ve İhtiyar hey'etine başvurmaktadır (% 60): bunun nedeni, köylünün muhtarın sahip olduğu idare yetki nedeniyle her şeyi çözeceğine inanmış olmalarıdır. Köylünün müşküllerini muhtardan sonra, büyükleri ve akrabalarına danışmaları, Türkiye ortalamasından daha yüksek oranda ve ikinci sırayı almaktadır: bu da geleneksel bir özelliğin süregeldiğini göstermektedir. Türkiye geleneksel köy toplumlarında yaşlıya hürmet ve fikri ni almak ve sonra insan ilişkilerinde akrabanın rolleri çok önemlidir¹.

Toplum herhangi bir yeniliğin uygulanmasında muhtar ve ihtiyar hey'etini izler.

Oltan'da din hocaları toplumda etkili oldukları için ilkökul sonrası açılan, dinî kurslara katılma oranı yüksektir: dinî eğitime karşı ve özellikle kız çocuklarının bunu izlemesi konusunda bir olumlu eğilim vardır. Kur'an kursu hocası cami hocasından daha çok etkilidir: bunun nedeni ilkinin ikincisinden daha bilgili olmasıdır; kur'an kursu hocası, ilkökolden sonra kur'an kursunu bitirmiş ve Diyanet işleri kurumunun sınavını kazanmıştır. Burada eğitilmiş din hocasının topluma kendini çok daha kolay kabul ettirdiği açıktır: bu hoca, köylünün dinî konulardaki müşküllerini çözmektedir.

Öte yandan, kız çocuklarının kur'an kursuna daha fazla oranda katılmalarının nedeni, erkek çocuklarının ekonomik faaliyete daha geniş ölçüde katılmalarıdır.

Köylü din konusunda din adamının fikrini alır; köye ait sorunlarını ise imama değil, kazadaki teknisyene ya da uzmana baş vurur: suni gübrelemede olduğu gibi. Bu da modernleşmenin getirdiği yeni bir tutumdur.

Din adamlarının muhtar ve köylü ile ilişkileri iyidir: burada din adamları köylüyü, kur'an kursu binasının yapımında ve köye su getirmede "imece" ye sevk etmiş olmaları gibi.

Köylüye göre, muhtar, öğretmen ve köylünün birlikte çalışması gereklidir: *Burada, toplum kalkınması için gerekli ruh birliği doğmuş görülmektedir.*

1- Nermin, Erdemtuğ, Hal köyünün etnolojik tetkiki.

2- Nermin Erdemtuğ'a göre, Ankara köylerinde öğretmen sayısı altı'nın üzerinde bulunan köyler oranı % 10'dur. Ankara İli köyleri Sos. hizmet ve Sos. Antropoloji ilişkisi açısından bir araştırma. 1966.

Oltan'da iki ilkokul ve sekiz öğretmen vardır²: öğretmenler ortalama dört yıllık öğretmenlik tecrübesine sahiptirler. İlkokul'a devam eden kız ve erkek çocukların miktarı, Türkiye ortalamasından çok üstündedir (% 93,6)¹. Köylü çocuklarını okula göndermekte cinsi ayırım yapmaz¹. Köyde okuma odası veya kitaplık yoktur. Oltan'da devamsızlık sorunu yoktur: devamsızlıklar Eylül'de görülür ki, bunun nedeni işlerinin fazlalığıdır.

Oltan'da, köylünün öğretmen ve okula karşı olumsuz bir tutumu yoksa da, öğretmenlerin yarıya yakını, köylü ile işbirliği yapamamaktan şikâyetçidir.

Öğretmenlerden biri köye uyamadığından şikâyetçidir (Bayan öğretmen). Yoksa, genellikle öğretmenlerin köy hayatına uyumsuzluk sorunu yoktur.

Tarımda bu derece makineleşen ve değişmekte olan köyde öğretmenin köylü ile işbirliği yapamaması bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır: özellikle, bayan öğretmenler bunda ısrar etmektedirler; bu sorun bir yandan, köylünün çocuklarını evde okumaları ile ilgilenmemeleri olarak gösterilmekte; öte yandan, köy öğretmenlerinin köy sorunlarına yönelik çalışmaları çok kısıtlı olarak gösterilmektedir ki, bu çok çok önemlidir. Ancak, yedi öğretmenden ikisi (biri müdür)nin köyde kooperatif kurma çabaları köylülerce benimsenmiştir: burada köylü ile işbirliği yapan öğretmenlerin evli ve dörder yıllık meslekî tecrübeye sahip olmaları dikkati çeken hususlardır.

Köylüye göre, öğretmenlerin köylü ile anlaşma ve kaynaşması için zamana ihtiyaç vardır: öğretmenlerin sık sık yer değiştirmesi *bunu engellemektedir. Bu köyde sekiz öğretmen kapalı bir grubu oluşturmaktadır: köylü ile kaynaşmaları yoktur; bu durum öğretmenlerin köylü ile işbirliği yapamamasının temel nedenidir.*

Öğretmen-muhtar ilişkisi olumlu ve iyidir: muhtar vazifesini iyi anlamaktadır. Buna karşılık, toplum kalkınması açısından öğretmen-din adamları ilişkisi pek zayıftır.

Oltan köyünde, en çok sözü geçen kimse muhtar (% 41,4), sonra din adamı (% 11,7) gelmektedir: öğretmen üçüncü sırayı (% 5,4) almaktadır ve sonra çeşitli faktörler ve kimseler yer almaktadır.

1- Nermin, Erdentuğ; 1963'de Ankara ili köylerinde, çocuklarını cinsiyet ayırımı yapmadan ilkokula gönderen köylerin 2/3 yakın oranda olduklarını saptamıştır.

Köylünün en önemli sorun olarak saydığı şeyler arasında sıra ile, başta sağlık konusu, ekonomik sorunlar (bunlar içinde düğünlerin pahalıya mal oluşu gibi) ve en sonunda çocuklarını okutamamak (% 1) sorunu gelmektedir ki bu da köylünün eğitime karşı tutumunu yansıtmaktadır.

Oltan'da, köylünün modernleşme çabaları içinde temizlik, sağlık konularında yeni ve ileri bir tutum kazandığı açıktır.

Öte yandan, burada dikkate değer bir özellik, din adamının köylü ile işbirliği konusunda daha anlayışlı ve birbirile kaynaşmış olmasıdır.

Buna karşılık, öğretmenlerden kişiliği kuvvetli ve tecrübeli olanların kendilerinden beklenen liderlik görevini yükledikleri (kooperatifçilikte) ve köylüye yaklaşabildikleri; fakat bütünü ile, öğretmen grubu ile köylü arasında aşılabilir bir duvarın bulunmasının köylü-öğretmen yakınlığı ve işbirliğini engellediği gerçektir. Bu halde, burada köy okulları ile halk arasında ilişkiyi kurması beklenen öğretmenlerin bu yönü ile "halk eğitimciliği" vazifesini yüklenemediği görülmektedir. Oysa, bugün Halk eğitim biliminde, "bir okulun çevreye etkili bulunacak biçimde program hazırlaması, çocukların eğitimi yanı sıra Halk eğitimi yapması" (Cevat Geray)¹ beklenir. Burada, genellikle, köy öğretmenlerinin lider olarak kendilerinden beklenen görevleri daha etkin yapabilmeleri için eğitilmeleri gereği ve bu açıdan onların formasyon noksanlıkları açıktır. Ancak, söz konusu eğitim noksanlıklarının bir yandan Halk eğitimi bilgisi ile; öte yandan, kültürel (sosyal) Antropoloji ve Sosyal Psikoloji bilgileri ile tamamlanabileceği bilimsel bir gerçektir.

Karaköy Ankara²

Üzerinde bir diğer alan çalışması yapılmış olan Ankara köyü de "Karaköy"dür. Ankara'nın 22 km. Kuzeyinde bulunan bu köy, bir alevi köyüdür: Karaköy'ün temel geçim kaynağı tarım (% 34) olduğu halde, Ankara'ya yakın olmaları nedeni ile, son zamanlarda işçilik (% 34) (niteliksiz işçilik) de bir ikinci geçim kaynağı olmuştur.

Burada tarımın giderek yerini "niteliksiz işçilik" almaktadır: çünkü, köyde toprak yetersizliği ve şehre yakınlık köy dışında işçi

1- Geray Cevat. Halk Eğitimi. Eğitim F. s. 18.

2- Sevil, Ömer Lütfü. Kültür değişimlerinde öğretmen ve din adamının rolü. Lisans-üstü Sosyal Antropoloji çalışması. Eğitim Fakültesi. Ankara. 1972.

olarak çalışmayı zorluyor¹. Son on yıldan beri beslenme konusunda yeni alışkanlıkların yer aldığı görülmektedir: örneğin, sabah kahvaltısında çay ve peynir yenmesi; sabah ve öğle öğünlerini birleştirme; sebze ekimi ve kurutulmasının ve kavurma'nın ortadan kalkması gibi.

Karaköy ailelerinin % 27'si geniş-büyük aile tipinde, % 51, 3'ü ise çekirdek aile tipindedir; geriye kalan % 21,7 aile ise dul büyük ana ve çocuklardan oluşan "artık ailelerdir".

Köy ailelerinin % 52'si olanak bulurlarsa şehre göç edeceklerini söylemiş; ve göç nedenleri arasında, % 64'ü çocuklarının öğrenimi endişelerini göstermişlerdir. Burada eğitime karşı bir eğilimin geliştiği açıktır. Karaköy'de 1961'de köylü ve hükümetin işbirliği ile ilkokul açılmıştır: okula devamsızlık sorunu yoktur; okulda iki öğretmen vardır: biri kadın biri erkek olan öğretmenler "öğretmen okulu" mezunudurlar. İlkokul sonrası eğitime devam eden 19 çocuk vardır: 1 üniversiteli, 11 lise, 6 ortaokullu). Genellikle eğitim ve öğretim araçları yetersizdir. İlkokul içinde veya köy odasında kitaplık yoktur. İlkokul sonrası okullara gidenlerin miktarı 1961'den sonra artmıştır: Ankara ile ilişkilerin artması ve şehirde iş bulma ve para kazanma olanağı arttıkça, bu tür eğitim izleyenler artmaktadır.

Karaköy'de, geniş aileyi oluşturan aile bireylerinden yaşlı dul büyük analar (baba veya ananın) yeni bir rol yüklenmişlerdir: bunlar torunlarının okuması için, onlarla birlikte Ankara'da gecekondu bölgesinde yeni bir hane açmaktadırlar².

Köyün şehirle bütünleştiği ölçüde, burada ilkokul sonrası eğitime yalnız erkek çocukların eğitimine karşı yeni bir olumlu tutumun geliştiği bir gerçektir.

Köyde bayan öğretmen, köy içinde ve köy hayatına uyumda güçlüğü; erkek öğretmen ise, köylülerle işbirliği yapmakta ve köylünün okula ve öğretmene karşı olumsuz tutumunu belirtmişlerdir.

Yapılan incelemede, bayan öğretmenin köylü kadınlarla olumlu başarılı ilişkiler kurmasına karşılık, erkek öğretmenin muhtar, ihtiyar heyeti ve köylü ile buluşmaktan hoşlanmadığı gözlenmiştir: erkek öğretmen, ihtiyar heyetinin güçlük çıkardığını ve ona göre bunun

1- Sevil. Ömer Lütfü, aynı eser. s. 15.

2- Gece konduların oluşmasında, köyden çocuklarının eğitimi amacı ile gelen ailelerin rolü ve bu nedenle bir ölçüde "eğitim amacı" açıktır.

nedeninin, muhtar ve ihtiyar heyetinin kanuna ilişkin konulardaki bilgisizlikleri olduğunu ve kendisinin köylüye yol göstermeğe çalıştığını, akıl verdiğini söylemiştir.

Yapılan gözlemlerde, köylünün öğretmeni resmî vazifesi nedeni ile bir önder olarak görmelerine karşın, öğretmenin kendisini topluma lider olarak kabul ettiremediği ve toplumla ilişkisini kesmiş olduğu saptanmıştır. Öyle ki, köy öğretmeni köylüyü, ders yılının başlaması nedeniyle, üç yılda tek defa okulda toplamış; okul dışı eylem olarak, köylü sorunlarını görüşmek üzere köylü ile hiç görüşmemiştir. Burada kanımızca, öğretmenin toplumu tanımak çabasına girişmediği ve bu nedenle toplumu etkileyebilmek için gereken sosyo-kültürel, sosyal ve psikolojik yaklaşımlardan haberdar olmadığı açıktır. Kısacası öğretmenin formasyon (söz konusu alanlarda) noksanlığı, kendini topluma kabul ettirmeyi engellemekte ve bu nedenle kendisinden beklenen okul dışı hizmet ve etki sağlanamamaktadır.

Bayan öğretmenin ise bireysel çıkışları, köylü-öğretmen ilişkisini hırpalamaktadır.

Öte yandan, kadın öğretmenin yerleşmekte köylüden yardım görmesine karşılık, erkek öğretmenin köylüden hiç bir yardım görmemiş olması da dikkate değer psikolojik nedenli davranışlar olmalıdır: erkek öğretmenin, köylünün çok ilkel bir yaşantı sürmesi nedeniyle kendi aralarında yardımlaşma olmadığı biçiminde bir yorum yapması, öğretmenin köylüye karşı yukarıdan bakan bir davranışı açıklar: bu ise kanımızca psikolojik yapılı kişisel bir neden olduğu kadar, öğretmenin grub davranışları açısından bilgisizliğine bir işarettir. Burada yine öğretmenin psiko-sosyal ve sosyo-kültürel alandaki formasyon yetersizliği açıktır.

Kadın öğretmenin gösterdiği, ev kadını vazifesine ilişkin yenilikleri köylü kadınların istedikleri ve kolaylıkla benimsedikleri görülmüştür. Kanımızca, burada bayan öğretmenin yalnız kadın toplumu üzerine etkin olmasının bir nedeni yalnız kadın toplumuna yaklaşılabileceğidir: bu davranış ise Türkiye geleneksel toplumlarına özgü olan "cins ayrımı" (sexual segregation) nın bu toplumda hâlâ geçerli olmasına bağlanmalıdır. Daha 1962'lerde incelediğimiz Ankara köylerinin bir kısmında kadın öğretmenin erkek öğretmene oranla, köy topluluğu üzerinde kısmen olsun daha etkin ve başarılı olduğunu hatırlarsak, köy toplum yapısının geleneksel bir özelliğinin öğretmen başarısının kısmen şartladığı ve bu durumun on yıl farkla hâlâ süre geldiği açıktır.

Karaköy'de, gerektikçe köylü ile temasa geldiği görülen erkek öğretmenin, köylüye sun'i gübreyi kabul ettirememesi de dikkate değer: öğretmen buna neden olarak, "köylü anadan ne görmüşse onu yapar" cevabını vermiştir. Gerçekte ise bunu redetmenin altında başka bir etmen vardır; köylü ile temas neticesinde, onun sun'i gübrenin faydasına inandığını; ancak onun küçük bir arazi parçasına sahip olup bir kısmının nadasa bırakılması nedeniyle bu külfete gerek görmedikleri anlaşılmıştır. Burada, erkek öğretmenin köylünün bu düşüncelerini veya kanılarından haberdar olmayışı, onun "köye getirilen yenilik" hareketlerinde bile okul sınırları dışına çıkmadığını; köylü-öğretmen ilişkisinin kopukluğunu yansıtmaktadır.

Burada da erkek öğretmenin okul dışında yaygın eğitim veya Halk eğitimi açısından başarılı olmamasının nedeni, onun köylü değerleri ve tutumları açısından ve yeniliğin kabul ettirilmesinde hizmetli kişinin karşısına çıkan engelin nasıl yenileceğini öğrenmemiş olmasıdır. Bu örnekde de öğretmenin değişmesinin dinamizmi veya bütünü ile "kültür dinamizmi"¹ konusunda bilgi noksanlığını tamamlaması gereği açıktır².

Karaköy gibi alevi bir toplulukta 1970'lerden sonra bir caminin açılması, önemli bir yenilik ve değişiklik sayılmalıdır. yalnız bu cami burada, tüm sünni toplumlarda olduğu gibi bütün fonksiyonlarını yapmaktadır: bu cami yalnız ramazan aylarında dinî seromonilere açıktır.

Karaköy'de kur'an kursunun açılmamasına, köylünün "yeni yazıyı öğrenmesinin daha gerekli olduğu" düşüncesi ve bu kurs için bilgili bir hocanın bulunmadığı güçlüğü ileri sürmesi dikkate değer tutumlardır. Şöyleki; köyümüzde resmi öğrenimin, dinî öğrenime kesinlikle tercih edildiği açıktır.

Karaköy'de zaman zaman dinî liderlik yapan, köyün yerlisi olup tarımcılıkla uğraşan kişinin, köylünün dinî geleneklerine bağlılık göstermesine karşın, erkeklerin günlük çalışma ve gailelerinin ve kadınların da ev işleri çokluğunun dinî bilgiyi öğrenme ve uygulamalarını engellediğini belirtmesi dikkate değer ve tutucu olmıyan bir görüştür. Bu toleranslı görüşü, alevî bir Türk köyü olan Karaköy'de altı yıldan beri "Dede"nin unutulmuş olması ve köy imamlığı yapan kişinin de "dede" olmayışı da desteklemektedir. Burada Karaköy'lülerin inançları bakımından bu çok toleranslı davranış örnekleri, bu konuda temel bir değişmeyi yansıtmaktadır.

1- George, Foster. Traditional cultures and the Impact of Tecnological Change. Newyork. 1962 sah. 25-43.

2- Herhangi bir kırsal bölge hizmetlisinin bilmesi gerektiği ölçüde.

Köyde alevî imam, elektriğin getirilmesinde yardımcı olmuştur: ve imam köye getirilecek yeniliklere karşı çıkmadığını ve çıkmayacağı söylemiştir.

Karaköy'lülerin güç durumunda, birinci derecede muhtara (% 39,3), sonra imama (% 30,3) ve daha sonra da öğretmene (% 8,7) ve nihayet köy yaşlısına (% 4) danıştıkları saptanmıştır.

Köyümüzde köylünün aile sorunlarında birinci derecede imama (% 47,8), sonra muhtara ve daha sonra da öğretmene (% 13) danışmaları da dikkate değer bulgulardır.

Nihayet, Karaköy'lülerin tüm sorunlarında (kişisel, aile, köye ilişkin) evvela muhtara (% 42), sonra imama (% 30,4), en son öğretmene (% 13) ve nihayet köy yaşlılarına baş vurmaları yukarıdaki bulguları bir kez daha desteklemektedir; Ayrıca, bu istatistik değerlendirmeye, köyde geleneksel olan "köy yaşlısına danışmak" tutumunun¹ hemen hemen terk edildiğini ve bu konuda temel bir değişmeyi yansıtmaktadır. Oysa ki, Dereköy'de bu konularda yaşlı akrabalara danışma gereği ve tutumu, köyün ekonomik alanda büyük ölçüde değişmiş olmasına karşın, devam edegelmektedir.

Bu açıdan Karaköy ve Dereköy'ü karşılaştırsak dikkate değer bir ayrıcalık ortaya çıkmaktadır; her iki köy yakın İlçe ve İl merkezleri ile sıkı bir ilişki kurmuş olmasına karşın, Karaköy'lülerin bu geleneksel tutumu terk etmiş olmaları kanımızca, Karaköy'lülerin alevî bir toplum olmasına bağlanmalıdır: alevî toplumların yenilik ve değişikliği hızla benimsedikleri bilimsel bir gerçektir².

Bu tür grup davranışı ise, köyde bir hizmetlinin özellikle, öğretmen, imam ve muhtar gibi liderlerin bilmesi gerekli bilgilerdir. Bir kaç yazımızda işaret ettiğim gibi, kırsal bölge hizmetlisinin üzerinde çalıştığı toplumu tanıması gereği ile bir ölçüde, yukarıda kaydettiğimiz özellikleri tanımasını kastettiğimiz hatırlanmalıdır. Ayrıca, öğretmenin, şehirle bir derece bütünleşmiş bir köy olan Karaköy'de bile, köylü hayatında lider olarak üçüncü sırayı almış olması, burada köy öğretmenleri hakkında 1962'den bu yana saptanmış olan bu durumu bir kez daha desteklemektedir. Burada bu durumu öğretmenin bir ölçüde kişisel (psikolojik) yapısından ziyade grubun davranışı (sosyal, kültürel ve psikolojik davranışlar) hakkındaki bilgisizliğine,

1- Bu tutum, Türkiye geleneksel toplumlarının temel özelliklerinden biri olan, "yaşlı" ya hürmet geleneğine bağlı bir özelliktir.

2- Alevî köy toplumları incelemelerimiz bize kesinlikle bu görüşü kazandırmıştır.

formasyon yetersizliğine bağlamak gerekir. Bu görüşümüzü öğretmen-imam ilişkisi de desteklemektedir (bak, öğretmen-imam ilişkisi). Öte yandan, alevî imamın topluma daha etkili olması nedeni, onun daha gerçekçi bir görüş ve tutuma sahip oluşu, köyün yaşlısı ve yerlisi olarak toplumun her türlü işlerine yardımcı olması ve toplumla kaynaşmasıdır. İmamın bu özelliği, onun kişisel yapısına olduğu kadar, alevî grubunun bir üyesi olmasına bağlanmalıdır kanısındayım. Çünkü, yaptığımız incelemede alevî grubunun yeniliklere karşı açık ve istekli oldukları¹ ve yaşantılarının her yönünde çok daha gerçekçi bir hayat görüşüne sahip oldukları saptanmıştır².

Bu köyde, köylü gözünde liderlik (rehberlik)'in bir kişi üzerinde toplanmayıp muhtar-imam-öğretmenlerden oluşan üçlü bir grubun görülmesi, köy için beklenen önemli bir değişiklik ve ilerici eğilimdir; çünkü, bu durum söz konusu üçlü grubun içinde işbirliğinin sağlanabileceğini yansıtmaktadır. Ancak, Karaköy'de muhtarla öğretmenin her konuda anlaşması ve işbirliğine karşılık öğretmenin imam ile anlaşmaması ve işbirliği kuramaması dikkate değer ve öğretmen açısından doldurulması gereken bir açıklıktır (kopukluktur). Çünkü, imamın öğretmenden sadece çocuklara okuma-yazma öğretmesinden başka bir şey beklemediğini ve onunla arasına konuştuklarını işaret etmesi bunu desteklemektedir. Burada yaşlı alevî imamın köy öğretmeninden beklenen okul-dışı fonksiyonundan haberdar olmadığı ve kendi aralarında kaynaşmadıkları açıktır

Sonuç olarak, muhtar-imam aralarında görülen olumlu ilişkiye karşılık, üçüncü derecede lider durumunda bulunan öğretmenin muhtar ve imam ile ilişkileri zayıftır. Bu halde burada köylüye göre üçlü ilişki ve işbirliği gereğine karşı yeni bir eğilim saptanmış ise de incelediğim bir kısım Türk köylerinde yeni yeni görülmeye başlanan³ imam-öğretmen ve muhtar üçlü olumlu ilişkisinin burada henüz kurulmadığı da bir gerçektir.

Turunçlu Mersin⁴

İçel'in Mersin İlçesine 27 km. uzaklıkta, asfalta 5 km. mesafede bir köydür. Köylü birinci derecede narenciye ekimi ikinci derecede

1- Nermin Erdentuğ, Sün köyünün Etnolojik tetkiki.

2- Örneğin, Sün (Elazığ), Karaköy (Ankara), İshacı (Çorum) ve bir kısım Etnoloji Kürsüsü (Dil Tarih) Lisans ve Lisans-üstü (Eğitim F.) çalışmalarında saptanmıştır.

3- Erdentuğ, Nermin. "Türkiye geleneksel toplumlarında (kültüründe) kültür değişimleri". Antropoloji Dergisi s. 71, sayı: 4 Ankara. (1967-1968).

4- Ergin, Ülker. Turunçlu köyündeki kültürel değişimde öğretmen ve imam rolü. Lisans-üstü Sosyal Antropoloji çalışması. Eğitim Fak. Ankara. 1972.

tarla işi ile meşguldür. Dağlık bir arazi üzerinde kurulmuş olan bu köyde bütün toprağın sulu yerleri portakal, limon bahçeleri ve susuz olan yerlerine de ekin ekilmektedir; köylünün % 73'ünün sürdüğü tarlanın sahibi oldukları; % 27'sinin ise, ortakçı ve kiracı oldukları saptanmıştır.

Turunçlu'da sürdüğü tarlanın tamamına sahip olanların oranı, DPT'nin "Türk Köyünde modernleşme eğilimleri araştırması"nda saptanmış olan orana hemen hemen eşittir. Ancak bu, Akdeniz bölgesi toprak mülkiyeti oranı (% 53,5) ndan daha yüksektir. Sürülen tarlalar, "cüce işletme"ler şeklinde olup ancak kendine yeter derecededir. 120.000 dönümlük arazinin 20 dönüm kadarı portakal ve limon bahçesidir.

Toprak - su idaresinde çalışan bir ziraat mühendisi tarım da yeni görüşleri köylüye tanıtmıştır: bunun aracılığı ile, köy sulama havuzu yapılmıştır.

Burada çağdaş tarım araçlarının kullanılmasını, arazi tipi, pahalılık ve bilgisizlik sınırlamaktadır.

Köy kadınlarının hepsinin bir yandan ev işlerine, öte yandan tarımsal faaliyetlere katkıları vardır: kısacası, kadın tarlada, bahçede ve evde çalışır.

Köylü, temel gelir kaynağı portakal ve limon olduğu için tüm zaman tarla ve bahçede çalışır. Tarımda makine olmadığı için, köylünün fazla boş zamanı yoktur. Çocuklar kışın ana ve babalarına tarla, bağ ve bahçe işlerinde yardımcıdır.

Turunçlu'ların en önemli sorunları, ulaşım (% 45, 52), pazarlama (% 22), bilgisizlik (ilkel tarım- % 18,9), gübreleme (% 11,6) ve elektrik (% 2,2) dir.

Köylünün % 68,2'si bu köyde doğmuştur: % 31,8'i dışardan gelip bu köyde yerleşmiştir. Buraya gelmiş olanların gelme nedenleri, bu köyde daha iyi hayat şartları bulmalarıdır (% 71,4); ikinci neden, evlenme (% 14,2) ve üçüncü neden ise "evlat edinme"dir (% 14,2).

Köyden dışarı hiç çıkmamış kimse yoktur. İl merkezi en sık gidilen yerdir: gidenlerin gidiş nedenleri alışveriş, iş, ziyaret, gezme ve sağlık nedenleridir.

Burada işçilik gücü ve özellikle yurt dışına göç yoktur. Köyün dışına göç edenlerin % 93,3'ü şehre göç etmişlerdir: köyden göç etme

nedenleri, tahsil yapmak (% 53,3), tahsilden sonra iş bulup yerleşmek (% 40), ve daha iyi hayat şartlarını elde etmektir (% 6,6).

Köyden şehre göç etmek eğilimi fazladır (% 40,9): köylünün yarısında ise bu eğilim görülmez (% 59,1). Şehre göç edenlerin % 44,4'ü daha iyi iş, % 33,3'ü daha iyi yaşam sağlamak ve % 22,3 gibi bir kısmı da çocuk okutma amacı ile göç etmişlerdir. Burada, şehirde çocuk okutma eğiliminin doğduğu açıktır: bu amaç ile şehre göç etmiş, baba anne-torun'dan oluşan aile vardır: bu tip bakım artık terk edilmektedir; bugün okuyacak çocuk pansiyonda yaşayarak veya şehirde bir tanıdık yanında yaşayarak okumaktadır.

Turunçlu'da ailelerin % 91'i çekirdek aileler, % 9'u ise büyük-geniş aileler (burada oğul ve geline ayrı oda verilmektedir).

Değişen aile yapısının (tipinin) ekonomik durum ile ilişkisi görülür: ekonomik durum düzeldikçe çekirdek aile oluşmaktadır; her evli çift yalnız yaşamak eğilimindedir. Geniş ailenin parçalanmasına bir diğer neden kaynana - gelin arasında iyi ilişki kurulmamasıdır.

Turunçlu'da köye, aileye aşırı derecede bağlılıktan söz edilemez. Burada geleneklere bağlılık zayıflamıştır. Köyyaşlılarına saygı göstermek de unutilan davranışlar arasındadır. Yanlız, düğün, doğum, ölüm ve hasat zamanlarında karşılıklı yardım gelenekleri devam etmektedir.

Geleneksel evlilik tipleri kaybolmuştur: genellikle, başlık vermek göreneği de terk edilmiştir; evlenme seremonileri ve geleneklerinde değişmeler olmuştur.

Toplum içinde genç ve yaşlı gruplanmaları vardır: iki kuşağın farklı düşüncesi ve yaşayış tarzları ve çatışmalar vardır: yaşlılar bu durumu, kendilerine saygısızlık olarak görmektedirler.

Turunçlu'da yapılan incelemede, köyde aile hayatı sorunlarında en etkili kişinin birinci derecede imam (% 63,6), ikinci derecede öğretmen (% 13,6), sonra köy ağası (% 9,2) ve başkaları (% 13,6) oldukları saptanmıştır. Buna karşılık, toplum hayatında en etkili kişinin muhtar (% 63, 6) olduğu görülmüştür: sonra öğretmen (% 27,2) ve üçüncü olarak imam (% 9,2) gelmektedir.

Burada, on yıl evveline kadar, Ankara ve çoğu Anadolu köylerinde gördüğümüz durumun tersine bir durum meydana çıkmıştır: toplum hayatında etkili olmak bakımından öğretmen imamın önüne geçmiştir.

Turunçlu'da muhtarın toplum hayatında en etkili kişi olması (% 63,6), N. Erdentuğ'un Ankara köy incelemesi bulgusunu (% 81,4) ve "Türk köyünde modernleşme eğilimleri" araştırması bulgusunu (% 64,1) desteklemektedir. Köylüye göre, muhtarın bu durumu, toplumca seçilmiş olmasına, hükümeti temsil etmesi nedeniyle nüfuz sahibi olmasına bağlanır.

Köyümüzde köylünün aile sorunlarını danışmada muhtara başvurmadığı, fakat imamın bu konuda büyük ölçüde söz sahibi olduğu görülmektedir. Burada köylü aile hayatında muhtarın bu durumunu, onun yaşının küçük oluşuna ve önderlik niteliklerine sahip olmasına bağlamak gerekir. Ancak burada muhtarlık, külfet olarak görüldüğünden önderlik niteliğine sahip kişiler bu mevki istememektedirler. Köyde imam, "İmam Hatip Okulu" mezunudur: kendisi köy dışından gelmiş olup burada bir yıldan beri bulunmaktadır. İmam aylığını köy bütçesinden almaktadır: ayrıca, köylüler imama yiyecek, içecek ve para yardımı da yaparlar. İmama göre, Turunçlu'da dinî göreneklere eskisi kadar bağlılık yoktur; gençler ilgisizdir; gençler büyüklere saygısızdır. İmamın aile sorunlarında etkili oluşu, köylüye göre, onun iyi derecede dinî bilgiye sahip olmasına bağlanır. Ancak, genç kuşak ile imam arasında çatışmalar da yok değildir.

Turunçlu'da imam danışman olarak, aile hayatı sorunlarında birinci, kişisel sorunlarda ikinci ve toplum hayatı sorunlarında üçüncü sırada yer almaktadır.

Burada imam, köyün faydasına olan her işde köylüyü işbirliği halinde çalışmaya teşvik etmiştir: ve hiç bir yeniliğe karşı çıkmamıştır.

İmamın dinî görevini yapmasında muhtar ve öğretmen de yardım etmektedir.

İmam ve muhtar, köy yolu, cami, köprü yapımında işbirliği yapmışlardır.

İmam ile öğretmen ise, köy çocuklarına dinî kurslar açmışlardır; ve köprü, yol ve elektrik konularında köylü ile işbirliği yapmışlardır.

Turunçlu'da bir ilkokul, bir kitaplık, bir cami ve kahve ve köy odası vardır: ilkokul 1946'da açılmıştır, bu okulu köylü, hükümet ile işbirliği yaparak yenilemişlerdir. Beş sınıflı ilkokul'da iki öğretmen ve ikili eğitimci vardır. Okula devam eden kız ve erkek sayısı hemen hemen eşittir.

Okul müdürü, köyün yerlisi ve erkek san'at okulu mezunu olup öğretmen okulu farkını vermiştir. Kırk yaşından küçük köylüler arasında okur-yazar olmıyan yoktur; kadınların zorlukla okuyabildikleri saptanmıştır.

Köylünün ilkokuldan sonra çocuğunu okutmak isteği ve özellikle yüksek tahsilde okutmak eğilim derecesi yüksektir (% 95,4), bu istek, kız çocukları için de beklenilenin üstündedir. Öylesine ki, Lise ve Enstitü ile iktifa etmek isteyenler azınlıktadır (% 4,6). Bu nedenle, burada ilkokul sonrası öğrenim yapan çocukların sayısı, civar köylere oranla yüksektir. Bugün Turunçlu'da ortaokulu bitiren 15 erkek, 3 kız; liseyi bitiren 1 erkek; halen ortaokula devam eden 15 erkek 3 kız; lise'de 4 erkek; yüksek tahsilde 2 erkek ve bir kız vardır. Turunçlu'da köylünün eğitime ve okula karşı olumlu tutumu açıktır.

Köyde herhangi alanda bir kurs yapılmamıştır. Askerlik hizmetinde, şöförlük ve sağlık hizmetlerini öğrenenler olmuştur.

Öğretmen köylünün aile hayatında ikinci sırayı (% 13,6); toplum hayatında ikinci sırayı almaktadır.

Ayrıca, öğretmen görevinde muhtardan yardım görmektedir: köye yenilik getirenler arasında ikinciliği alan öğretmen (% 30,7), kooperatif kurma çalışmalarına başlamıştır. Öğretmenin köylüden bazı konularda (beslenme konusunda) güçlük gördüğü de bir gerçektir; köy çocuklarının alıştığı gerçek süt yerine süt tozu içmek istememeleri gibi. Genellikle, öğretmenlere göre, köylü okul ve çocukları ile ilgilidir ve okula devamsızlık yoktur.

Turunçlu'da, köye yenilik getirenler arasında öğretmen (% 30,7), imam (% 38,5) ile hemen hemen aynı sıradadır.

1962'de Ankara İli köyleri araştırmasında (N. Erdentuğ) köye yenilik getirenler arasında köy zenginlerinin birinci dereceyi ve öğretmenin (% 6) de en son dereceyi alması ve hatta köye ara sıra gelen hükümet memurunun bile bu konuda öğretmenden evvel gelmesi dikkati çekmişti. DPT'nin 1968'deki Türk köyünde modernleşme eğilimleri çalışmalarında ise, köye yenilik getirenler arasında öğretmenin hâlâ geri ve üçüncü dereceyi (% 14,1) göstermesine karşılık, Turunçlu gibi henüz şehirle bütünleşmekte ve değişmekte olan bir köyde öğretmenin aldığı ikinci sıra (% 30,7) onun toplum üzerindeki rolü ve etkisinin olumlu ve sevindirici bir eğilim derecesinde olduğunu açıklamaktadır.

Ayrıca, Turunçlu'da öğretmen, köylünün aileye ilişkin ve kişisel sorunlarında baş vurulan sonuncu kişi olmakla beraber, toplumsal sorunlarda başvurulan ikinci kişi olması da dikkate değer ve memnunluk verici bir değişimdir: çünkü köylü öğretmenin fikirlerini genellikle kabul etmektedir. Bu durum, Ankara köyleri incelemesi (1962) ile Türkiye modernleşme eğilimleri çalışması (1968) hatırlanırsa, öğretmenin köyün toplumsal konularında, beklenen derecede olmasa bile, kendini lider olarak kabul ettirmeye başladığını yansıtmaktadır. Kuşkusuz bu, köylünün öğretmene karşı yeni bir tutumudur.

Turunçlu'da öğretmen, ders aracı sağlamak açısından birinci derecede muhtardan yardım görmektedir.

Sonuç olarak, bu köyde öğretmenin, meslekî tecrübesine ve öğretmen okulu mezunu olmasına, muhtar, imam ve köylü ile olumlu ilişkiler kurmaya başlamış olmasına ve köyde eğitime karşı olumlu bir eğilimin doğmuş olmasına karşın, bazı alanlarda kendini topluma beklenen ölçüde kabul ettirmeyişinin ve imamın arkasında kalmasının nedenlerini daha da ayrıntılı biçimde incelemek gerekir. Bize göre, öğretmen topluma götürdüğü hizmetin etkili olmasını sağlayacak yolları, diğer deyimle, imamla yarışmasından ziyade onunla yan yana aynı ölçüde etkili olmanın yollarını bilmemektedir: bu bilgi, grup davranışlarının değişimdeki rolünü gösteren sosyo-kültürel bilgidir.

İsahacı (Çorum)

Çorum İline 35 km ve Alaca İlçesine 11 km uzaklıkta bulunan İsahacı köyü incelemesi farklı iki mezhebe mensub iki grubun bir arada yaşayışının, köye ve köyün resmi ve tabii liderleri arasındaki ilişkilere sorunlar getirebileceği varsayımına dayanılarak yapılmıştır¹.

Köyün yerlileri alevî olup, Sünnî'lerde 90 yıl kadar evvel buraya Kars'tan göçetmişlerdir.

Görünüşte aralarında önemli bir geçimsizlik, kavga olmadan yanyana yaşayan bu iki grubun yaşlı erkekleri arkadaşlık yaptıkları, birlikte namaz kıldıkları halde, iki grubun kadınları arasında ilişkiler zayıftır: iki grub arasında evlilik yoktur.

1- Bu inceleme Çiçek Erden tarafından ve Prof. Dr. Nermin Erdentuğ'un yönetiminde yapılmış ve Erdentuğ tarafından değerlendirilmiştir. Etnoloji Kürsü çalışması D.T.C. Fakültesi Ankara 1973, basılmamıştır.

İsahacı köyünde birinci derecede buğday, sonra arpa ve nihayet az ölçüde pancar ekimi yapılır. İkinci kazanç kaynağı hayvancılıktır. Köy nüfusu göçler nedeniyle azalmaktadır. Son 10 yılda 60 haneden 8 i göç etmiştir. Son 10 yılda pancar ekimi köylüce hemen kabul edilmiştir. Burada artık sapan unutulmuş, ekim pulluk ile yapılmaktadır. Eski tarım araçları yerini yenilerine bırakmaktadır. Köylünün ekonomik durumu Türkiye ortalamasına girer¹.

Köy toplumunun eski bir zanaatı olan halı ve kilim dokumacılığı gittikçe terk edilmektedir.

Köyden mevsimlik çalışmaya gidenler (40 kadar) Ankara ve İstanbul'a ve memleket dışına gidenler (20 kadar) vardır.

İsahacı köyünde son beş yılda yaz aylarında biçki dikiş kursu (45 kişiye) açılmıştır. Kurslar yaz aylarında işin çok olduğu zaman açıldığı için, kadınların bir kısmı katılamamaktadır.

Dinî öğretim aile içinde yapılır. Kur'an kursu yoktur. Bunu bir ölçüde köylünün çoğunluğunun Alevî olmasına bağlamalıdır. Diğer bir neden de gençlerin dinî bilgi öğrenmek istememeleridir².

Köyde, kahve, köy odası ve esnaf yoktur.

İsahacı köyünde bir kooperatif kuruluş aşamasındadır (20 üyeli): henüz faaliyete geçmemiştir. Bunun kuruluşunda öncülük yapan kişi, köyün zengin ve şehirle ilişkisi olan bir ailedir. (Bu aile daha başka yenilikler de getirmiştir)

Köyde çeşme başı, geleneksel özellik olarak kadınların toplanma yeridir (çamaşır durulma, buğday yıkamada v.s.).

İki grup arası anlaşmazlık sonucu, yapılmakta olan Camii yarım kalmıştır. İsahacı'da resmî bir din adamı yoktur. Köyün bir yaşlısı bazı törenleri yaptığı için imam sayılır. Sünnîler dinî törenler için başka köyden "Sünnî imam" getirirler. Çünkü bunlar Alevinin dinî liderliğini kabul etmezler. Oysa ki, aleviler sünnî imamın dinî liderliğini kabul ederler. Onlara göre, kimin namaz kıldırıldığı önemli değildir, ibadet için kalbin temizliği gerektir.

1- Çoğunlukla arazi 21-300 dönümlük arazi olan ailelerden oluşur. Bu ölçü Cahit Tütengil'e göre'dir.

Köy sorunları, Kıtış yayınları. İstanbul.

2- N. Erdentuğ'da bir alevi köyü olan Sün de (Elazığ) son 30 yıl içinde dini vazifelere karşı gevşeklik ve isteksizliği işaret etmiştir.

Arazi darlığı nedeniyle hem şehirlere, hem yurt dışına göçmen işçi olarak giderler. Alevîlerden yurt dışında çalışanlar Sünnî'lerinden daha çoktur.

İlkokuldan sonra okuyanlar azdır: alevîler kız ve erkek çocuklarını ilkokuldan sonra okutmak isterler; ancak çocuklar ilkokulda iyi yetişemedikleri için orta okulda başarısızdırlar. Bugün köyde üç orta okul mezunu vardır. Sekiz kişi (erkek) orta okula devam etmektedir. Bir kişide öğretmen okulunu bitirmiştir. Kızlar, ilkokul sonrası tahsile devam etmemiştir.

Kooperatif köye yeni gelmiş bir yeniliktir. Bu yeni kurumun üyelerinin tümünün alevî olması, iki grup arasında bu bakımdan bir işbirliği olmadığını gösterir.

Burada alevî grubda aile çoğunlukla (% 66) geniş ailedir. Sünnî grupta ise tam tersine, geniş aile az ve dar aile çoğunluktadır. (% 60). Alevîlerde geniş geniş ailede yaşlıların bulunuşu dikkate değer. Burada alevîlerde geleneksel olan geniş aile tipinin çoğunluk göstermesi dikkate değer toplumsal bir olaydır. Bu nedenle geniş ailede yaşlıların bulunması tabiidir.

Her iki grupta da oğulların evlendikten sonra babası ile oturmak istemediği ve geçim zorluğu nedeni ile, baba ocağından ayrıldığı görülür: burada ailenin parçalanmasında psikolojik neden de ağır basmaktadır. Her iki grupta aile reisi erkek olmakla beraber alevîlerin çoğunluğu (% 97) kayın babası ile oturmakta; sünnîlerin 1/5 i anne ve babası ile oturup gerisi kayınbaba ve kaymanası ile oturmaktadır. Türkiye geleneksel toplumlarında kızın ana ve babasının damat evinde oturması hâli çok az görülen bir durumdur. Isahacı köyünde bunun tam tersi görülmektedir: bu durum burada alevî toplumunda kadın hakimiyetinin ve tarafının ön plânda olduğunu gösterir ki bu da bölgesel bir ayrıcalık olarak dikkate alınacak bir özellik olmalıdır.

Her iki grupta büyük çoğunluk, olanakları olursa şehre göçetme eğilimindedirler; ayrıca, her iki grup da, köy dışına gitmelerine neden olarak, birinci derecede geçim zorluğunu, köyün iticiliğini ve ikinci derecede şehrin veya kasabanın rahatlık ve çekiciliğini gösterirler. Ancak, Sünnîlerin çoğunluğu kasabaya göç ederler. Ayrıca, şehre göçün bir nedeni de çocuklarını okutmak isteği ve eğilimidir.

Alevî aile reislerinin mesleklerinde çeşitlilik görülür; bu grup da serbest meslek sahibi ve memur bulunması dikkate değer. Buna karşılık, Sünnîler sadece çiftçi ve işçidirler.

Okul çağı çocuklarının okula devam durumu, her iki grupta da ayrıcalık göstermemektedir. Ancak iki grubun eğitime karşı tutumları ayrıcalık gösterir; aleviler, kızrkek ayırımı yapmadan çocuklarının yüksek dereceli eğitim görmelerini isterken Sünnîlerin yarısı bunu istemektedir. Yine Sünnîlerin bir kısmı kız çocuklarına ilkokul öğrenimini yeterli görmekte (% 30) ¹ ve bir kısmı da dinî öğretim yapan okulları tercih etmektedir (% 20).

Her iki grubun da şehre karşı tutumlarında, aynı orantıda şehirde yaşama arzusundadırlar. Yaşlılar gençlere oranla daha çok köyde yaşamayı tercih etmektedirler.

Köyde açılan tek bakkalın on yıl evveli bir yenilik olarak muhtar tarafından açılmış olması ilginçtir.

Köye biçki-dikiş kursunun getirilmesinde öğretmenin önderlik etmesi dikkate değer.

Alevî ve Sünnîlerin günlük yaşantılarında anlaşmazlık yoksada dinî konularda (cami yapımı (namaz kıldırarak kişinin tâyininde) bazı anlaşmazlıklar görülür; bunu mezhep ayrılığına bağlamalıdır. Her iki grupta, müşkül olduğu zaman büyük çoğunlukla, muhtara başvurmaktadır (alevîlerin % 66, sünnîlerin % 80 ni), ikinci derecede ise alevîlerin öğretmene, sünnîlerin ise köyde, varsa sünnî imama, bundan sonra öğretmene başvurmaları dikkate değer. Bunu her iki grubun eğitime karşı tutumlarındaki ayrıcalığa (Çiçek Erden) bağlamalıdır. Gerçekten alevî toplum öğretmenin rolünü daha iyi kavramış ve inanmış görülmektedir: alevîlerin gösterdikleri bu ayrıcalık, alevî topluluğuna özgü, yenilik ve ilerlemeye karşı daha istekli ve hızlı uyum yapmalarını yansıtan bir tutumdur; bunu mezhebe dayalı bir grubun davranışı ayrıcalığı olarak nitelendirmek gerekir.

Alevîlerin müşkül durumlarda üçüncü derecede, alevî ve din adamı rolü oynayan köyün yaşlısı dahil, köyün ileri gelenlerine başvurmaları ilginçtir. Kısacası her iki grubun, din adamı ve öğretmeni lider olarak kabul etmede, gruplarına özgü ayrı tutum göstermektedirler.

Almanyadan gelen alevî işçiler, beraberlerinde bazı yenilikler getirmektedirler, yeniliğin getirdiği değişme alevî grubu içinde yayılıp kabul edilmektedir. Alevî grubu için yenilik sayılan bir şey sünnî grubu için yenilik değildir. Örneğin, alevîler için (% 16), köyün en zengin ai-

1- Sünnî toplumda, kız çocukları çok küçük yaşta okuldan hemen sonra kapalı kıyafete girerler. Olanakları olanlar da, kız çocuklarının ilkokul sonrası eğitimini istemezler (% 30 dan fazlası).

lesinin tarımda getirdiği ilk traktör ve sun'i gübre yenilik olarak gösterilmiştir. Sünnîler ise, toplumlarına yenilik getiren olmadığını bildirmişlerdir. Burada bunlar, alevîlerin yenilik kabul ettikleri şeyi düşünmemişlerdir. Ancak, sünnîler (% 20 si) öğretmeni kurs açtığı için yenilik getiren bir kişi olarak hatırlamışlar ve bir kısmı da herkesin yenilik getireceğini söylemişlerdir. Burada her iki grubun yenilik getirenler ve yenilik açısından ayrıcalık, diğer deyim ile, değerlendirme ayrıcalığı göstermektedirler.

Her iki grubun için köyde en çok sözü geçen kişi "Muhtar"dır. Öğretmenin eğitime ilişkin konularda sözü geçer. Alevîlere göre, köyde huzuru sağlamada, diğer deyimle, toplum üzerinde etkin kişiler, köyün yaşlılarıdır. Sünnîlere göre, "İmam'ın köyde dini konularda sözü geçer. Alevîler ise bu kişiyi sadece "İmam" saydıklarını söylerler.

Her iki grubun köye ilişkin önemli konulardan alt yapı hizmetlerinin sağlanmasında işbirliğinin bulunmadığını işaret ederler: alevî grubun "köyde cehaleti" güçlüklerden biri olarak gösterir.

Sünnîler için ise cami yokluğu bir eksiklik ve güçlüktür; alevîler için ise bu konu önemli bir eksiklik değildir. Burada da toplumun karşılaştığı güçlük, eksiklik açısından, her iki grubun değerlendirmesindeki ayrıcalık açıktır.

Her iki grubun kişisel dertleri çoğunlukla ekonomik alandadır. İshacılar da öğretmen alevîdir. 40 yaşında ve evlidir ve ilköğretmen okulu mezundur. Burada 4 yıldan beri vazife görmektedir. 19 yıllık meslekî tecrübesi vardır. Köyde iki dersaneli bir okul vardır. okul binası 1958 de yapılmıştır. öğretim araçları yetersizdir. Eşit sayıda kız ve erkek öğrenci vardır. Okuma odası yoktur ve köyde okuma-yazma kursu açılmamıştır. Öğretmen kursunun açılmamış olmasına köylünün boş vaktinin bulunmamasını bir neden olarak göstermektedir. Muhtar ve köylü okula maddi yardım (araç gereç, gıda, yakıt ve benzeri şeyleri) sağlamaktadır.

Öğretmene göre, kendisi köylü ile anlaşmaktadır. Köylüye göre, ise, köylü okul binasını geliştirme ve okul, odasını kurma konularında karşıdır. Buna neden mâli yetersizlik gösterilmiştir. Yalnız öğretmen, biçki-dikiş kursu açtırmış, gazete alışkanlığı, okul toplantıları, millî bayramları kutlama alışkanlıklarını kazandırmıştır. Bu tür yenilikleri muhtar ve ihtiyar heyeti desteklemiştir. Bu halde öğretmenin sosyal ve eğitim konularında köylü ile işbirliği yaptığı açıktır. Buna göre,

öğretmenin muhtar ve köylü ile mali konularda anlaşamadığı ve bunlar arasında beklenen ölçüde ilişki ve işbirliği kurulmamış olduğu bir gerçektir.

Köylünün öğretmeninkinden farklı bir siyasal partiye bağlı olması, genellikle, öğretmenin görevi ve başarısını engellemektedir. Öğretmenin alevî olması ve karısının da köyden olması vazifesini bir ölçüde kolaylaştırıyorsa da, beklenen ölçüde başarılı değildir, çünkü, köylü onu sevmemekte ve yeterli bir öğretmen olarak kabul etmemektedir.

Sonuç olarak, öğretmenin köy toplumunda liderlik görevini başaramadığı; çünkü, etki alanının okul duvarını aşamadığı açıktır. Ayrıca, öğretmen imam ile de ilişki kuramamıştır. İshacı da imam, köy hocalarından yetişmiş ve köye bir ay için gelen bir din adamıdır ve yaşlıdır. İmam köyde iken, ne muhtarla ve ne de öğretmenle ilişkisi olmaz: imamın başka mezhepden oluşunun da buna neden olduğu söylenmelidir.

İmam köye bir yenilik getirmemiştir: o, kendi özel işlerinde sünnilerden daha çok yardım görmektedir.

Alevîlere göre, imam "tutucudur". İmam sünnî olduğu için, köyün tüm topluluğuna dini liderlik yapamamaktadır. Alevî din adamı ise, köyünün yerlisi ve en yaşlılarından biridir. Bu da köy hocalığından yetişmedir. Yeni harflerle okur ve yazar; dinî görevinden ücret almaz, köyün varlıklı ailesindedir. Köy erkekleri Kur'an okuyabilmektedir: kadımlar Kur'an okumasını bilmezler. Köy imamının kurs açmasıyla iyi din bilgisi vereceğine inanılır. Dinî işlerde herkes alevî imama yardım eder: ona göre, bugün köylü eskisi kadar dinine bağlı değildir: bu durum köylüye daha cazip gelmektedir; bu nedenle köye artık "Dede" gelmemektedir. Köyde "dede"nin unutulmasında eskiden "dede"ye özgü olan bir takım dünya işlerinin muhtarın yüklenmiş olmasının da payı vardır.

Köylüler, alevî din adamının modern tarım (traktör, sun'î gübre ve kooperatifi köye getirmesini (ilk kendisi denemiştir) benimsemişlerdir. Burada onun yeniliğe açık oluşu ve yenilik getirmedeki rolü açıktır.

Alevî din adamının köylü ve sünnilerle anlaşmazlığı yoktur: buna göre, köyde yaşlılara halâ itibar edilir ve muhtar da hükümetin temsilcisi olduğu için saygı görür. Alevî din adamının muhtar ve öğretmenle sıkı ilişkisi yoktur. Ancak, bu din adamı sünnî grub için mez-

hep ayrıcalığı nedeniyle dinî bir lider olmamasına karşılık alevilere etkili bir dinî lider durumundadır.

Özetlersek, köyde her iki grubda, muhtarı lider olarak kabul etmektedir. Aleviler için muhtarın aynı mezhepten olmasının da bu tutumda rolü olsa bile, sünnîler için, muhtarın hükümeti temsil etmesinin payı büyüktür.

Öğretmen, Isahacı köyünde kendisinden beklenen fonksiyonu yapamamaktadır: çünkü o, sadece zorunlu öğrenim çağı çocuklarının eğitimine eğilmiş durumdadır: üstelik, öğretmen bu açıdan yetersizdir. Buna ilâveten, öğretmenin kendinden beklenen “Yaygın eğitimi” yapamadığı da bir diğer gerçektir.

Kanımızca, öğretmenin aynı köyden yetişmiş olmasının, onun okul vazifesini yapmakta kolaylık sağlamasına karşılık, bunun köylü gözünde sayılacak bir lider olmasını bir ölçüde önlemektedir.

Sünnî olan din adamı burada bir lider olarak kabul edilmemiştir. Bu kişinin alevilerce tutucu görülmesi bunu desteklemektedir: eğer bu din adamı köyde devamlı otursa, iki grup arasında anlaşmazlıklar da çıkacaktır. Alevi din adamı yenilik uygulamada örnek kişi ve sevilen ve sayılan kişi ise de tüm toplum için lider olamaz: çünkü, dinî konularda sünnîlerle anlaşamamaktadır.

Muhtar her iki gruba liderlik yapmaktadır. Isahacı köyünde her iki grubun karşılaştırmalı incelemesi, alevi toplumun yeniliğe ve değişmeye açık ve hazır bir toplum niteliğini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Sünnî grup ise diğerine oranla bugün çok kapalı bir grup niteliği göstermekte olup kendi içinden dinî veya eğitim lideri çıkacak durumda değildir.

Öte yandan, muhtar, öğretmen ve din adamı ilişkisi beklenen ölçüde kurulmamıştır. *Her iki grup arasında bu işbirliğini, büyük ölçüde ve halâ mezheb ayrıcalığı engellemektedir.*